

POSTĘP ROLNICZY.

Przedpłata kwartalna wynosi w Prusach na pocztach 8 marki; w Królestwie Polskiem i Rosji rocznie 8 rs.; w Austrii 8 zlr.

W Warszawie główny skład w księgarni pp. Gebethner i Wolff.

Rękopism nie zwracamy.

Organ Centralnego Towarzystwa Gospodarczego dla Górnego Szląska.

Wychodzi co sobotę w Bytomiu, (Beuthen O.-S.)

pod redakcją

Stanisława Przynicznyńskiego.

Za ogłoszenia płaci się od wiersza petitowego lub od zajętego takiegoż miejsca 20 fen.

Listy adresować należy: Redakcyja lub Ekspedycyja „POSTĘPU ROLNICZEGO“ w Bytomiu (Beuthen O.-S.)

Nr. 20.

Bytom (Beuthen O.-S.) dnia 21 maja 1881.

Rok V.

Każden zapewne z rolników doświadczył, jak trudno jest opłacać procenta Towarzystwu kredytowemu, czyż wysokie procenta nie doprowadzają tysiące rodzin do kompletnej ruiny? —

Nawet w usterkach wielkiego ducha więcej częstokroć zdziwimy prawdę, choćby ją miał z grubej powłoki Mitycyzmu wyfasczyc przyszo, — niżeli w ogólniejszych prawdzie, bo tylko oklepanych frazesach pomniejszych duchów. — Godzi nam się przeto, a nawet należy, nie „jurare in verba Magistri“, ale pilnie badać i rozspamiętywać wieszczego ducha błyski, w jakie dzieła naszego Adama Mickiewicza obfitują. Kto zaś obłokiem Mitycyzmu zrażon, pozwala sobie lekceważyć lub zgola potępiać nie wyroczce wprawdzie, ale tu i ewdzie bodaj nie wyroczce tego ducha objawy, ten chyba zapomina apostołskiej przestrogi: — „Ducha nie gasicie. — Proroctwa nie lekceważcie. — A wszystkiego doświadczaćcie. — Co dobre dziwićcie.“

I.

Badacze dziejów, dochodząc *ekonomicznego* znaczenia wielkich epok postępu ludzkości, ale oraz tym błędnym powodując się przesądem, iż w ścieraniu się interesów materialnych muszą być tylko i koniecznie dwie strony, z których jedna zwycięzka, a druga zwyciężona; badacze ci wyrzekli, iż niegdyś własność ziemska była wyłączną podstawą wielkich potęg społecznych, że następnie zapanowała i do dziś nawet panuje *własność ruchoma*, to jest kapitał; lecz czy przedź czy później jako ostatni wyraz społecznego udoskonalenia, musi przyjść *panowanie pracy rozumnej*, gdyż ta ostatnia jedynym jest środkiem egzystencji klas najliczniejszych, które stworzyć mogą reakcją dzisiejszej smutnej niedoli kredytowej.

Dla nas głównie Polaków, bez względu nawet na pominięcie Górnego Szląska, jest kwestyja przedsięwzięcia polepszenia narodowej gleby, a polepszy przez to i los robotczej ludności wiejskiej, ludności zarobkującej, której zarobki wzrastają i należą odpowiednio do stopnia urodzajności gruntu i sytuacji materialnej pana snego, u którego pracuje. Aby temu odpowiednio nadać podstawy, koniecznym jest kredyt „amortyzacyjny i bezprocentowy“. Reforma ta, przynosząca zbawienie rolnictwu, powinna już była dawno być zaprowadzoną, bo pytam się: na cóż cierpią gospodarze biedni? na cóż powstają liczne subhasty? czemuż cierpi biedny i zarobkujący lud w skutek braku pracy, podczas gdy na to wszystko są środki i sposoby, jest kredyt amortyzacyjny i bezprocentowy. W takim razie gospodarze mógłby przedsięwziąć melioracje, podnieść gospodarstwo i takowe przyprowadzić do kultury, z bogacić kraj, zatrudnić klasę pracującą, a tém samem podnieść ogólną produkcję krajową. Ze jednakże w Niemczech nie ma tej zbawienniej reformy, niema się czemu dziwić, gdyż u steru tutejszego rządu widocznym jest brak ludzi specjalnie ekonomicznych, a dowodem jest okoliczność ks. Bismarka, który mimo najwyższego stanowiska dyplomatycznego i licznych zajęć publicznych, przyjął niedawno *tekę ministra handlu*. O ministerstwie rolnictwa wolę zamilczeć, rzecz sama będąca echem tak rozgłoszonym, niech sprawę tę w jasnym przedstawi światło — to też powiedzieć można, że rolnictwo dla nas doznawało dotychczas mało poparcia ze strony rządu.

Dobra ziemskie, tako też mniejsze posiadłości rolnicze, i budynki w miastach dają *absolutną gwarancję bankowi**, dla czegoż bank nie mógłby

*) Nauka kredytu potrzebuje jeszcze lepiej być wyświeconą. — Czy przemysł banków będzie zupełnie wolny, czy też podległy ograniczeniom? Jeżeli nie może

udzielić pożyczki, która ostatecznie nic nie kosztuje *jak tylko druk i papier*? Jeżeli dobra ziemskie obdłużone są landszaftą, ileż ten właściciel starań i zabiegów ponosić musi, aby opłacić wysokie procenta *noworoczne i świętojańskie*? Jeżeli chybą urodzaje, znajduje się rolnik w krytycznym położeniu, nie może zapłacić swych zobowiązań, następuje subhasta i oto tych subhast dziś pełno.

Ileż to banków za granicą wydaje miliardy w wekslach, li tylko że firma ma *wiarę publiczną*? a czyż popronowany bank w „Postępie Rolniczym“ nie miałby pożądaney przyszłości, a nawet lepszej pewności?*) Zapyta może kto, coby się stało z starą landszaftą, gdyby inny bank powstał? rzecz naturalna, że trzeba by wystąpić z nią i uregulować rentę, sama zresztą landszafta mogłaby zamienić swe fundusze dotychczasowe na amortyzacyjne i bezprocentowe, po tym względem trzeba by obszerniejsze wypracować objaśnienie, aby właśnie przelać formę i warunki jednej instytucji w drugą.**)

Dla czegoż inne kraje jak np. Anglia lub Stany zjednoczone przyświecają nam potęgą ustroju kredytu zastosowaną do rolnictwa, aby pomnożyć w dziesięciokrotną siłę pracy i kapitału. Wiemy przecież, że gdy ministeryum w Anglii zwolniło banki od używania obowiązkowego stempla i przyjmowało papiery ich w wypłacie podatków, cóż nastąpiło? oto powstał ogromny postęp w rolnictwie, który ugruntował bogactwo tego królestwa; klasa pracująca zatrudniona została, kapitał tworzył nowe źródła zajęcia, na polu rolnictwa, przemysłu, handlu i wszelkiego rodzaju fabryk, gdyż wiadomo, że pieniądze rozumnie włożony w gospodarstwo rolne, opłaca się sowicie, a brak takowego sprowadza ruinę. Sądzę, że fakta licznych wywłaszczeń, są wymownym dowodem dzisiejszej sytuacji kredytowej, a na to komentarzy nie potrzeba.

Obowiązkiem jest więc prasy polskiej, która przecież stoi na straży spraw naszych, aby kwestyją „kredytu amortyzacyjnego bezprocentowego“, jako jedyne zbawienie wszystkich warstw społeczeństwa, *rechciała gorąco polecić*.

Abyśmy wszyscy jej zbawienne skutki zrozumieli, nią się przejęli i dopominali się jej przeprowadzenia w parlamentach. —

Dla tego też, pielęgnujmy ducha stowarzyszeń, ducha idei, który najdzielniejszą jest dźwignią wszelkich ludzkich przedsięwzięć, a chcąc złemu radykalnie zapobiedz, należy również zasadniczych i radykalnych szukać środków.

Po wydrukowaniu wniosków o „nowym systemie kredytowym dla ziemi i miast“, zaczęły odzywać się głosy, że to idee Mickiewicza, były to artykuły w „Postępie Rolniczym“ i „Gazecie Górnoszląskiej“. Należało wziąć się do studyo-

być wolny, jakie mają być warunki monopolu? Jakim warunkom ma podlegać wypuszczenie w obieg biletów?

**) Jeżeli pieniądze złotych i srebrnych nie starczy, wtedy jest inny wyborczy sposób zastępujący je a oddający te same usługi bezporównania taniej i wygodniej tym sposobem jest pieniądz papierowy. —

***) Nieprzyjaciele papierowych pieniędzy są liczni; systemy kredytowe, pieniądze papierowe uważają za coś bardzo złego, a nie rozumieją, że tylko złe użycie, zastosowanie tych pomocniczych rzeczy, złemi je uczyniło. — Trzeba się z temi ponocami pogodzić; trzeba uznać ich niezbędność, trzeba mieć je rozumnie zastosować, a tę tak nazwane złe, będą najskuteczniejszymi środkami pomagającymi państwu i jednostkom.

wania dzieł wielkiego myśliciela, których nigdy doayć naczytać się nie można, ale które pod względem ekonomicznym nie zwracały dotąd dostatecznego uznania.

Nasz wieśniak i dziś wszelkie ciężary na ziemi nazywa podatkami, czy to jak w Niemczech renty, towarzystwa kredytowe, czy jak w Królestwie Polskiem spłaty listów likwidacyjnych, — nie troszcząc się o ich uczone wywody, on chce ziemię mieć wolną, — i ma słusność.

I uczone J. Garnier (zasady ekonomii politycznej 337) pisze: „Pożyczka nie jest nic innego ostatecznie mówiąc, jak szczególną rozmaitością podatków.“

Mickiewicz żąda, ażeby społeczeństwo tak wysoko podnieść, wykształcić, ażeby wszystkie potrzeby materialne bez trudności mogły być zaspokojone, w ogólności występuje przeciw istniejącej finansowości (do dziś dnia tej samej), żąda ulepszeń, a w szczególności zwraca uwagę na błędny system podatkowania, na który i dziś wszyscy wyrzekają, ale najniebezpieczniejszym złem jest zgubny dzisiejszy system kredytowy ziemski i miejski i dla tego najprzód trzeba go zmienić, ulepszyć.

Kiedy rolnicy wskutek płacenia wysokich podatków zbiednieli, wtedy wymyślone w Niemczech instytucje kredytowe ziemskie, oparte na wydawaniu listów zastawnych procent przynoszących, system ten bez żadnych ulepszeń praktycznych prowadzono do bezgranicznego obdłużenia ziemi, co w innych krajach naśladowano, rolnicy pożyczali, tonący chwytają się i brzytwy i marnieją a z nimi i ziemia niszczeje.

Dzisiejsze towarzystwa kredytowe ziemskie niczem więcej nie są, jak podatkiem, i to niebezpiecznym, długi na ziemi istniejące powstały w 1/10 (dziewięć dziesiątych) w skutek ciągle wzrastających podatków, są więc wynikiem dziwnym tychże, i w skutek braku dobrych instytucji kredytowych, tak dla ziemi, jak dla miast i dla osób czyli dobrze zorganizowanego kredytu osobistego, jak n. p. w Szkocyi i t. d.

Projekt nowego systemu kredytowego dla ziemi i miast, ulepszony i umiejętnie zastosowany zmieni w następstwie dzisiejszy system podatkowania, słowem finansowość ucywilizowanych krajów, o czém dalej pisać będziemy.

Pół wieku prawie ubiegło, kiedy geniusz Mickiewicza odkrywał skarby słowiańskiego ducha zdziwionej Europie na katedrze w Paryżu w odczytach z literatury słów; wieszczę te słowa, iskry te przechowywano starannie po szerokim świecie jak ogień litewskiego Żnicza — i dziś na włoskiej ziemi iskra taka rozniecila wielkie światło w formie Akademii Mickiewicza w Bolonii, i zewsząd doń dążą ochotnie i ofiarnie, — obci i swoi. Wiadomość o tej Akademii przejęła wszystkich radością i prosimy ją, ażeby idee Mickiewicza na polu ekonomicznym także zbadała i nas objaśniła — my zwracamy dziś tylko uwagę myślicieli na niektóre zdania — a reszty niech każdy sam się doczyta, a wzbogaci się, dzieła tego geniuszu w każdym domu być powinny; w każdej ważnej sprawie należy się poradzić naszych własnych uczonych, bo recepty obcych zwykle na złe nam wychodzą, pod względem umysłowym i materialnym.

Stanisław Przynicznyński.

Kilka uwag

przy uprawie roli pod żyto.

Rodzaje żyta są rozmaite. Prócz zwyczajnego żyta są rozmaite gatunki krzyc. Krzyca nabiera właściwości krzewienia się skutkiem wczesnego a rzadkiego siewu na silnej i ciepłej roli; traci zaś tę właściwość na chudej i zimnej roli. Jeden gatunek krzycy odznacza się grubością, inny długością ziarna; pierwszy gatunek nazywają kamińskim żytem, drugi olbrzymią krzycą i t. p. Prócz krzycy zgłaszają się u nas gatunki żyta rozmaitych krajów, jak szampańskie, hiszpańskie, heskie i inne. Każde ma swoją właściwość, którą się wyróżnia. Jedno pędzi więcej w słomę, drugie w kłos; jedno wcześniej, drugie później dojrzewa. W tym ostatnim wszędzie leży główna przyczyna, dla czego rozmaite gatunki siał trzeba, aby wszystko żyto nie od razu dojrzało i gospodarz miał wygodne żniwa.

Rola pod żyto może być jaka bądź — byle nie wydmuch. Lekka glina z lżejszym jeszcze spodem i czysty ugor wydają najobfitszy plon żyta; również po kilkoletniej koniczynie, nawet bez mierzwy, dobre bywa żyto. Na nowinie także dobre stanowisko dla żyta. Ale nawet na lichej roli urosnie żyto, i można powiedzieć, że gdzie już nic nie urosnie, tam jeszcze żyto urosnie.

Uprawa pod żyto musi być zastosowana do roli; to jedno wszakże w każdym razie musi być zasadą, aby pod żyto 3—6 tygodni przed siewem na zagon zorane było; siew żyta nie cierpi świeżo zoranej roli, i czém słabsza rola, tém wcześniej przed siewem na zagon orać trzeba. Zresztą uprawa pod żyto zawisa od tego, jakie miejsce zajmuje w płodozmianie. Powszechnie sieją żyto

- 1) w czystym ugorze,
- 2) po koniczynie,
- 3) po grochu,
- 4) żyto po pszenicy i żyto po życie.

W czystym ugorze, przy ściślej roli, sieje się zazwyczaj na trzy skiby. W czerwcu łamie się ugor, w końcu lipca radli, a w sierpniu i w początku września orze na zagon. Tu przyoruje się mierzwą pierwszą skibą, łamiąc ugor. Kto wcześniej zacznie łamać ugor, w tym celu, aby mógł jeszcze odwrócić i uprawić na cztery skiby, większy osiągnie skutek z mierzwy, jeśli ją dopiero przy odwracaniu przyorze. Wreszcie zawsze z dobrym skutkiem można mierzwą pod żyto przyorać, orząc już na zagon; a nawet powinna wszelka mierzwa ubierana w czasie żniw, póki tylko się orze pod żyto na zagon, być wywożoną pod żyto. Na bardzo słabej roli orze się od razu na zagon przynajmniej cztery tygodnie przed siewem, a chcąc tu mierzwić, można zarazem mierzwą przyorać.

Po koniczynie zawisa uprawa od tego, czy żyto przychodzi po jednoletniej czy po kilkoletniej koniczynie. Po kilkoletniej koniczynie uprawia się jak w czystym ugorze. Po jednoletniej koniczynie, jeżeli tylko jedno cięcie koniczyny było zbierane, uprawia się również jak w ugorze; jeśli zaś dwa cięcia koniczyny zebrane były, można tylko na jedną skibę pod żyto upra-

wić, orząc od razu na zagon, ale przynajmniej trzy tygodnie przed siewem. Rzecz oczywista, że ta uprawa na jedną skibę musi być troskliwie dokonana. Drobne, równe skiby, niezbyt głęboka orka i walowanie natychmiast za plugiem, są tu główne warunki. Przed siewem trzeba tu wzdłuż rolę zbronować i po siewie znowu doskonale bronować wzdłuż i w poprzek. Dobre bronowanie musi tu zastąpić uprawę na więcej skib. Po koniczynie jednoletniej najpóźniejszy siew najlepszy, bo tu właśnie najwięcej robaków bywa, które wczesne siewy niszczą.

Po grochu uprawia się pod żyto albo na jedną skibę. Na kilka skib tylko w takim razie, jeśli był lichej groch i rola zielskiem zarosła. Uprawa po grochu na kilka skib jest zawsze niebezpieczną, bo czas nie wystarcza na odiejenie się roli po każdej skibie, skutkiem tego jest zawsze liche żyto. Zazwyczaj i najskuteczniej uprawia się po grochu pod żyto na jedną skibę, w równy sposób, z równą troskliwością i z tymi samymi względami, co po koniczynie na jedną skibę. Gdzieindziej już powiedziano, iż to jest poczęści warunkiem obfitego plonu oziminy po koniczynie, po wyce w ugorze i po grochu, aby zebrawszy je, uatychmiast rolę przewrócić. Jeżeli jednorazowa uprawa po grochu pod żyto nie wystarcza, można ekstyrpatorem poprawić; tak samo można ekstyrpatorem dać świeżą skibę, jeżeli uprawa pod żyto leżąc długo, zanadto się zrosnie.

Żyto po życie jest nic nowego i okolicami, gdzie jarzyna się nie udaje, nie sieją jarzyn, ale natomiast siewają żyto po ozimie, dobrze na tym wychodzą i roli przez to nie osłabiają, bo jarzyna zawsze więcej wyssie rolę niż żyto. Uprawa pod żyto po życie najlepsza na jedną skibę, w równy sposób, z równą troskliwością i z dopełnieniem wszystkich uwag, co po koniczynie na jedną skibę. Troskliwa orka kilka tygodni przed siewem, doskonale bronowanie, są tu jak tam warunkami dobrego plonu.

Widzimy ztąd, że uprawa pod żyto na jedną skibę w wielu razach za najlepszą uznana; a to głównie z tej przyczyny, że rola pod żyto odleżeć się musi i to usadnienie się roli jest przy życie ważniejsze niż kilkoscibowa uprawa.

Srodki zapobiegające rozmnażaniu się chwastów.

Jestto wzgląd wielkiej ze strony rolnika wymagający przeczności: 1) wywożąc w pole gnoje nieprzeznite wystawiamy je na zachwaszczenie; 2) przy młynkowaniu i podsiewaniu zboża, powstające odpadki, które wiele ziarna chwastów zawierają, nie należy na gnojowiska wyrzucać; 3) trzeba ziarno do siewu oczyszczać dokładnie; 4) nie powinien pilny gospodarz zakupywać nasienia nieoczyszczonego dokładnie i w nienajlepszym gatunku. Trafiło się, że pola oczyszczone dokładnie z chwastów przez ugor, później zasiane roślinami pastwnymi na sztuczną łąkę, zarastają mnóstwem chwastów różnego rodzaju w zbiorze

się najlepszą miarą stopnia jego rozwoju. Innymi wyrazami, stosunek między ogólną sumą wartości dóbr, stanowiących przedmiot wymiany, a sumą wartości pieniędzy brzęczących w tym celu użytych, jest miarą bogactwa i ekonomicznego rozwoju społeczeństwa. Im mniejsza cyfra, która reprezentuje w tym stosunku gotówkę, tém bogactwo społeczeństwa większe, tém doskonalszy jego mechanizm wymiany, tém wyższy stopień jego ekonomicznego rozwoju — i odwrotnie. Francja względnie do swej ludności ma dwa, może nawet trzy razy więcej monety brzęczącej niż Anglia, Hiszpania ma jej więcej niż Stany Zjednoczone; a jednak bogactwo Anglii większe jest od bogactwa Francji, a Hiszpania pod tym względem mierzyć się wcale nie może ze Stanami Zjednoczonymi.

Jednym słowem, pieniądz przez społeczeństwo nad niezbędną miarę posiadany, staje się dla niego zupełnie bezpożytecznym, „przemienia się w glaz“ (Chevalier). Kredyt tę miarę niezbędności obniża i oddaje przez to gospodarstwu społecznemu niezmiernie usługi.

Adam Smith przedstawia nam w obrazowym porównaniu pożytki z tego wyrugowania szlacheckich kruszczów, stawiając za przykład korzyści, jakieby wynikły, gdyby nadpowietrzne szlaki zastąpiły nasze drogi, a grunta z pod tych ostatnich w znacznej części przemienione zostały na pastwiska lub na rolę, powiększając przez to produkt roczny z ziemi i pracy danego społeczeństwa.

ugorowym po zaoraniu sztucznej łąki zasianym; a to zapewne z powodu, że ziarna chwastów pomieszane były z nasieniem łąki sztucznej; nasiona szczawiu towarzyszą często siemieniu konopnemu, gdy inne chwasty bywają z rajgrasem zmieszane. Niekiedy potoki w czasie ulew z gór spadające, unoszą z sobą nasiona chwastów i składają je razem z szlamem na pewnych miejscach w wielkiej bardzo ilości, a wtedy należy je zbierać i niszczyć.

Przepisy dotyczące wyteptania chwastów.

Prawodawstwo niektórych krajów, wystąpiło w całej swej powadze za wyteptaniem chwastów. We Francji, osobna ustawa zastrzega rolnikom moc zmuszenia sąsiada do wyteptania ostów na roli znajdujących się, a jeśliby tego w należytych czasie zaniedbał, dozwala mu zająć się tą robotą na koszt sąsiada. W Danii osobne prawo zobowiązuje rolników do wyteptania rośliny złocieni zbożowy (*Chrysanthemum segetum*). Najdawniejsze przeciwie w tym względzie prawo jest zapewne wydane w Szkocji przez Aleksandra II, w 1220 r. nakazujące wyteptanie chwastu, który za szczególnie szkodliwy zbiorom ziarnowym uważano. Na powadze tego to prawa, odprawiał zwykle Sir William Grierson, baron szkocki sądy zjazdowe (asizes) wyłącznie w celu wyrokowania o rolnikach, u których w zbiorach trzy lub więcej krzaków tej rośliny znaleziono. Urządzenie takie za powszechnym przyjęciem doprowadziłoby wkrótce do wyteptania wszelkich chwastów. Pozaprowadzono nawet w kontraktach dzierżawczych zastrzeżenie, mocą którego wolno dziedzicowi zająć się wyteptaniem chwastów na koszt dzierżawcy, gdyby się ten zaniedbywał w tym względzie; strzeżenie to powinno być powszechnym, a nawet przez prawo dziedzicom nakazanym.

Mówiono już często o środkach prawodawczych, proponowanych w tym celu. Ustawa obowiązująca do wyteptania chwastów w żywoplotach i ponad drogami, przeszła nawet przez izbę deputowanych, lecz w izbie panów odrzuconą została; spodziewać się należy, że tak pożyteczny przepis, nabędzie wkrótce mocy prawa i rozciąglejszej nawet władzy. Niektórzy życzyliby, żeby chwasty ponad drogami wyteptano kosztem gminy, inni mniemają, iżby to można oddać inspektorom dróg, przyjmując na tołożone koszty przy obrachunkach z nimi.

Korzyści z wyteptania chwastów.

Wszelkie rośliny w zasianym zbiorze rosnące, należałoby uważać za szkodliwe i w istocie szkodzią one zasiewowi rolnika. Wyteptanie takich roślin winniśmy nieomyślnie uważać za jedną z najważniejszych gałęzi sztuki rolniczej; przez zaniedbanie bowiem lub niedokładne wykonanie robót w tym względzie, zbiór choć w najlepszych gruntach o $\frac{1}{4}$ a może i $\frac{1}{3}$ niekiedy się zmniejsza. I na to uważajmy, że w gruncie zachwaszczonym niepodobna jest osiągnąć całkowicie korzyści z nawozu i innych ulepszeń. Lecz nadto zasłaniają chwasty zbiór przed pożytecznym wpływem powietrzkrogu, — pochłaniają wilgoć dla wzrostu zbiorów tyle potrzebną — przyspieszają zniszczenie zbioru gdy ten skutkiem silnego wiatru albo

KREDYT

jako czynnik

ekonomicznego, etycznego, społecznego i politycznego rozwoju społeczeństw.

Napisał

Dr. Mieczysław Bochenek

docent ekonomii politycznej przy uniwersytecie Jagiellońskim.

(Ciąg dalszy.)

Spółczeństwa mają epokę swoją, w której zwiększenie się potrzeby brzęczącej monety jest wskazówką i miarą postępu bogactwa; mianowicie doba rozpowszechnienia podziału pracy pochłania niezliczoną ilość gotówki. Jestto epoka, w której kruszec krąży leniwo, a nie posilkuje go żaden środek pomocniczy. Dopiero od pewnego punktu rozwoju ekonomicznego społeczeństw następuje zwrot w tej tendencji do zwiększenia gotówki, i kruszec przebity na monetę przestaje być wyrazem bogactwa społecznego i owszem organizm ekonomiczny tem jest odtąd jędrniejszy, tém doskonalszy, im mniejszym zasobem monety brzęczącej obchodzić się potrafi, im szersze pole otwiera kredytowi; a miara, w której organizm ekonomiczny danego społeczeństwa zdoła przyjąć w siebie owych kredytowych surogatów pieniędzy i otworzyć pole systemowi kompensat, staje

Dokładniejszego pojęcia o korzyściach z tego następstwa monety brzęczącej przez kredyt dla gospodarstwa społecznego wynikających, nabierzemy z danych, jakich nam dostarcza przykład Anglii. Podług bardzo wiarogodnego obliczenia, moneta brzęcząca będąca w obiegu w tym kraju, nie wynosi więcej jak $1\frac{1}{2}$ miliarda, lub co najwyżej 1,600,000,000 franków, wliczając już w tę sumę i zapasy bankowe, liczba zaś transakcyj dokonanych z pomocą tej gotówki stanowi zaledwie 10-tą część ogólnej sumy transakcyj zachodzących w kraju. Z tych danych wynika, iż Anglia bez pomocy kredytu potrzebowałaby o 15 miliardów więcej niż dotąd monety brzęczącej, dla równiej co dzisiaj ilości transakcyj, a dalej, że skoro obecnie obchodzi się gotówką 1,600,000,000 milionów frank., przeto oszczędność z posługiwania się kredytem wynosi dla gospodarstwa społecznego w Anglii imponującą sumę 13,400 milion. franków, czyli przynajmniej trzynastu miliardów, jeżeli 400 mil. odliczymy na kosztą sporządzenia tytułów kredytowych.

Oszczędzając pieniądze kruszczowych, kredyt jak i moneta papierowa — w równiej bowiem mierze skutek ten sprawiają, — albo dopuszczając wycofania z obiegu części dotychczasowego zasobu pieniężnego i rozporządzenia nim do innych celów, naprzykład do przetopienia na przybory złote i srebrne, albo zmniejszając kapitał, który musiałby być wywiezionym za granicę i wymienionym na

alewy wylegi — zwiększają zniwa; gdyż zbiór od chwastów wolny, prędzej do zwłzki przeschnie niż zbiór zachwaszczony — wreszcie nasiona chwastów psują gatunek otrzymanego zboża. Pomimo jednak wszelkich szkód, jakie z powodu chwastów ponoszą rolnicy, jakże mała ich liczba stara się o zupełne oddalenie tej plagi? Niedbalstwo to — tém więcej jest nagana, że koszt i praca zbierania wszelkich chwastów przed wystrzeleniem ich w nasienie i mieszania ich z ziemią, wapnem i gnojem, sownie się wynagradzają przez nawóz tym otrzymany sposobem.

Kilkakrotnie przedsiębrano doświadczenia porównawcze, dla wykazania korzyści otrzymanych na dobrze opielanym polu, w porównaniu z nieopielanym. Przytoczymy tu niektóre z nich jako z szczególniejszemi przedsiębranymi staraniami.

1°. Pszenica. 4 i $\frac{2}{3}$ morgów gruntu lekkiego żwirowatego ngorowano, a następnie obsiano pomiotowo; z tego odmierzone $\frac{2}{3}$ morga, których nieopielano wcale, resztę to jest 4 morgi jak najstaranniej pieląc. Nieopielane $\frac{2}{3}$ morga wydały 4 szeffe, czyli $6\frac{1}{4}$ szeffa pszenicy z morga; przeciwnie opielane 4 morgi wydały ogółem 28 szeffi z morga, to jest więcej niż $\frac{1}{4}$ na korzyść części opielanej.

2°. Jęczmień. 4 morgi dobrze doprawnej i nawiezionej ziemi zasiano jęczmieniem. I wydały zaś 3 szeffe, czyli na morgu 5 szeffi, gdy reszta pola dobrze opielana, 10 szeffi z morga by wydawała; różnica zatem na korzyść pielania wynosiła 5 szeffi, a nadto oczyszczenie roli z chwastów pod zbiór następne.

3. Owies. 4 morgi zasiano owsem: z tych $\frac{2}{3}$ raz tylko orano i nienawożone wcale, wydały 3 i $\frac{1}{2}$ szeffa, to jest, na morga 7 szeffi; pozostałe $3\frac{1}{2}$ morga orano po trzykroć, nawieziono i opielano, wydały one 15 szeffi z morga. Doświadczenie to dowodzi, że owies także dobrej uprawy wymaga i równie ją dobrze jak każdy inny zbiór opłaci, połowę zwiększonego wypadku przypisaćby tu można z całą słusnością opielaniu, drugą zaś połowę nawozowi i uprawie.

Wyniszczenie chwastów tak jest ważnym dla pojedynczych ludzi i ogółu, że prawa do niego zmuszaćby powinny. W każdym zaś razie, na słusności się opierał przepis policyjny, skazujący na karę osoby sprzyjające rozmnażaniu się chwastów, których nasiona po sąsiednich polach rozsiewać się mogą.

Gdyby skutkiem takich przepisów można otrzymać na morgu półtora lub 2 szeffe pszenicy więcej, albo też koło 6 szeffi jęczmienia lub 5 szeffi owsa więcej, na wszystkich polach Wielkiej Brytanii chwastami zarosłych, ujrzeliby wkrótce rolnicy, że aczkolwiek pożądanym jest zwolnienie ich z dziesięcin, lecz pożądanym jest jeszcze oczyszczenie pól z chwastów.

Słowem, utrzymanie roli oczyszczonej z chwastów, głównym powinno być przedmiotem starań gospodarza; a jeżeli w tym względzie dość bacznym nie jest, pewnym być może, iż bez przerwy niedbalstwo swoje stratami opłaci. Lecz ponoszone przez niego straty nie wynagrodzą szkody, jakie swoim lenistwem ogółowi wyrządza. Zale-

kruszcze szlachetne, gdyby społeczeństwo i nadal w dotychczasowej mierze posługiwać się miało monetą brzęczącą. W pierwszym razie, kapitał społeczeństwa bezpośrednio się zwiększa, w drugim unika zmniejszenia, a więc pośrednio również się zwiększa. Do pierwszego wyniku doprowadza częścię emisja monety papierowej, do drugiego kredyt. Bo, jak słuszną czyni uwagę Wagner, kredyt, będący skutkiem i przyczyną większego poszukiwania pośredników wymiany, zaspakaja to poszukiwanie sam z siebie bez kosztów, a tęp samem już sprawia rozrost gospodarstwa społecznego i ponownie zwiększone poszukiwanie pośredników wymiany. Przez to zwiększenie poszukiwania jak niemniej i przez zatrzymanie pewnej części monety brzęczącej dla zapewnienia wymiennalności biletów, kredyt zapobiega raczej zwiększeniu się zasobu pieniędzy kruszczowych, aniżeli sprawia jego zmniejszenie w granicach danego społeczeństwa.

Gdy Anglia nie posiada ani wypluczysk złota, ani kopalń srebra, przeto owe 13 miliardów franków, bez których dzisiaj się obchodzi, nie mogłyby być nabyte inaczej, jak powolnym wywozem produktów krajowych za granicę. Kredyt zapobiegł temu: produkta reprezentujące ową kolosalną sumę, podzieliły się w biegu czasów między konsumpcją a produkcją krajową i zwiększyły tak pierwszą jak i drugą. I na tęp zwiększeniu konsumpcji i produkcji

cone więc przepisy, za stosowne i potrzebne uważałyby należało; przyjęcie ich bowiem zaradziłoby z wielu względów ziemu, o którym myśmy mówili, a zamożność i bogactwo kraju znacznie się pomnożyły.

Przegląd rolniczy.

Na Górnym Szląsku handel płodów gornicznych i hutniczych idzie nie arcyściególnie. — Cyna wynosi 160—165 M. — Cynk surowy 35—36 M. — Cynk łamany 22—24 M. — Olów z Gór-Tarnowskich 33—34 M. — Żelazo walcowane górnoszląskie 34 Marek. Żelazo surowe 7,50—8,20 M. za 100 kilogramów płacono. — Węgiel na miejscu od 20—35 fenegów 50 kilo. — Na Górnym Szląsku wydobywają dziennie węgla około 65,000 cetnarów. Kopalnia srebra pod Bytomiem wydobywa dziennie 10 cetnarów srebra czystego i 300 cetnarów cynku i ołowiu. — Dochody te olbrzymie pochłaniają Niemcy, podczas gdy lud polski na nich pracuje. —

Der „Landwirth“, Breslau. Nr. 50.

In welchem Verhältnisse soll im heutigen Betriebe der Landwirthschaft die Schafhaltung zur Rindviehhaltung stehen. Bardzo szczegółowe obliczenia porównawcze, wykonane przez pp. Schneider i Ruhm z których wynika, że na Szląsku (okolice Lignicy) trzymanie owiec jest mniej korzystne niżeli trzymanie bydła rogatego, zarzuczone jednak być nie powinno, umożliwia bowiem zużycie pastwisk i odpadków, któreby przez bydło nie mogłyby być należycie wykorzystane. Nr. 52. Die Thierschau auf der Pariser Weltausstellung von Prof. Dr. M. Wilckens. Ogólny pogląd na wystawę zwierząt domowych na wystawie paryskiej, szczegółowy rozbiór zapowiedziany. W dziale pytań i odpowiedzi znajduje się odpowiedź na artykuł w numerze 40 (bydło oldenburgskie i Shorthorn). Odpowiadający utrzymuje, że nie można twierdzić ogólnie, jakoby krzyżowania z Shorthornami zniżyły mleczność, co tylko w takim razie ma miejsce, jeżeli się użyje do krzyżowania jakiś szczerp Shorthornów, który przeważnie mięsny, oczywiście nie może być razem i mlecznym.

Mleczność krów podług rasy. —

W Löbe'go landw. Fortschritt z roku 1880 się znajduje zestawienie średniej mleczności dobrze utrzymywanych krów różnej rasy. Krowy te dawały na rok w litrach:

Rasa ansbachska	1284	litrów
„ mürzthalerska	1500	„
„ voigtlandzka	1600	„
„ simmenthalska	1690	„
Saska krajowa	2023	„
Bydło valzthalskie	2272	„
Rasa pinzgauska	2338	„
„ szwajcarska (?)	2525	„
„ algau-motafuńska	2690	„
„ algauska	2710	„
„ oldenburgska	2751	„
„ holenderska	2906	„

polega korzyść z zastąpienia gotówki przez środki obiegowe i urzędzenia, jakich dostarcza kredyt.

Gdyby nam zarzucono, że korzyść danego społeczeństwa, odniesiona z pomocą kredytu staje się tutaj stratą dla drugiego, które pozbawia korzyści z wymiany kruszców za dobra bezpośredniego użytku, że korzyść Anglii okupioną zostaje stratą Kalifornii i Australii, to nie trudno nam wyszukać argumentów popierających korzyści tego stanu rzeczy, nawet ze stanowiska gospodarstwa wszechświata. Kruszec przebity na pieniądze przestaje być środkiem zaspokojenia bezpośrednio jakiegokolwiek potrzeby: nie syci, nie grzeje, nie chroni od słońca. W produkcji bierze on również udział tylko pośredni: można za niego nabyć maszyn, materiałów surowych i narzędzi, ale sam nie jest ani maszyną, ani narzędziem, ani materiałem surowym. Pośrednio oddaje usługi produkcji, ożywiając wymianę jako najdoskonalszy jęj czynnik, więcej jeszcze jako najdoskonalsza względnie do innych dóbr, miara wartości. Jak wszelki inny towar, wypełnia się pieniądź potęgą nabywczą według stosunku zachodzącego w danej chwili między jego poszukiwaniem a jego ofiarowaniem: ztąd wszelka jego ilość daje się nagiąć wygodnie do potrzeb społeczeństwa, bo wszelka, wielka czy mała, służy zarówno do wykonania danej ilości wymian. Kredyt pozwalając się obchodzić mniejszą ilością monety brzęczącej, daje opęd do ograniczenia produkcji kruszców szla-

Zabezpieczenie od pioranów, jak sprawdzono ostatnimi czasy w ośmnastu gminach okręgu Tarbes we Francji, daje przyrząd tak prosty i tak łatwo zastosować się dający w każdym nawet najuboższym gospodarstwie wiejskim, jak zwyczajny wiecheć słomiany na długiej tyce, działający podczas burz i elektrycznego przesycenia powietrza tak samo, jak każdy kruszczowy gromownik czyli konduktor. Odkrycia tego dokonał niedawno pewien inteligentny gospodarz wiejski w departamencie Górnych Pirenejów, a dziś już wielu sąsiadów jego zawdzięcza ocalenie swych domostw od uderzeń piorunu temu prostemu przyrządowi. Nasi panowie gospodarze w każdym razie spróbować powinni czy zachwalany przez dzienniki francuskie wynalazek w samej rzeczy jest użytecznym, zwłaszcza, że próby takie nie byłyby połączone z wydatkiem, ani z zachodem.

Wychów kaczek w Chinach.

Wychów kaczek stanowi w Chinach nader ważne źródło dochodu wiejskiego. Większa ich część łąże się sztucznie, zwykle tym sposobem: W skrzynkę drewnianą, układają się warstwami jaja i przesypują suchym piaskiem. Gdy już jest napełniona, wstawia się na piec z cegieł zwyczajnych wymurowany, dniem i nocą do pewnego stopnia ogrzewany. Gdy się już zbliża czas wylęgania — co zależy od stopnia temperatury, — rewidują się jaja, i najbliższe przeklucia, wystawiają się do innego naczynia, w którym życie ich jest zabezpieczone, albowiem gdyby pozostały w piasku, łatwo by się mogły podusić. Otrzymane tym sposobem kaczątka, żywią się najprzód siekanymi rakami a w 4 dni później puszczają się na wody w których dostateczny znajdują pokarm. Zwykle 100 przyląca się do jednej starej kaczki, która wkrótce tak się do nich przywiązuje, jakby do własnych dzieci. Takowe łążenie kaczek trwa przezdziesięć miesięcy, najwięcej zaś ich się łąże za zbliżaniem zniwa ryżu, albowiem wtedy na rzyskach tej rośliny najobfitszy znajdują pokarm.

„Wiener landwirthschaftliche Zeitung“ 1880 Nr. 26.

Der erste internationale Markt für landw. Maschinen und Geräthe in Hamburg von Dr. Max Bauer. Opisanie wystawy targowej na maszyny w Hamburgu. Bertel's patentirter Gespanncultivator. Opisanie i zalecenie narzędzia, mającego głębię apulchniać i kruszyć, chwasty ścinać i zbierać, rośliny zaś, między których rzędami zostanie przeprowadzone ma ogartywać. Kultywator ten używany bywa w dominiach czeskich Smolenowes i Tachlowitz, wyrabiają go w c. k. fabryce machin w Jené po cenie około 40 zlr. w. a. Nr. 27. Mittel und Wege zur Hebung unseres landw. Gesindestandes von L. M. Zeithammer. Czeladź ucziwa i pracowita i do myślenia włożona jest dla każdego rolnika ideałem, o którym dotąd tylko marzyć można, rzeczywistość bowiem, szczególnie u nas, jest w wielu miejscach nadzwyczaj przykrą. Pan Z. uważa jako sposób dojścia do czeladzi posiadającej na wstępie przytoczone cnoty dwa środki: materyalny i moralny. Pierwszy z tych

chetnych, a siły i kapitały tej gałęzi przemysłu oddane, zwraca do produkcji dóbr bezpośredniego użytku, to jest: zboża, sukna, węgla i t. d. Świat mniej ma złota i srebra, lecz za to ma więcej towarów, których rozdział nadaje społeczeństwu dobrobyt. Kalifornia i Australia wyszukują tylko najbogatsze swe wypluczyska, nie znajdując korzyści w eksploatacji drugo- lub trzeciorzędnych, a natomiast przemysł bierze tam kierunek ku innym plodom właściwym ich glebie — i za nie to, bez uszczerbku dla siebie, Australia i Kalifornia wymieniają płody europejskiego przemysłu.

C) Trzecią z kolei drogą, po której kredyt rozpościera swe działanie w organizmie ekonomicznym społeczeństwa, jest jego wpływ na ceny towarów.

Przedewszystkiem kredyt układa w proporcję względnie stałą stosunek między poszukiwaniem a ofiarowaniem towarów, a przez to nadaje pewność i jedność targom i utrzymuje ceny w stanie względnej równowagi. Gdy przy równym poszukiwaniu ofiarowanie towarów się zwiększa i skutkiem tego ceny się obniżają, kredyt, dostarczając środków do dalszej produkcji bez pozbywania produktów już gotowych, pozwala części ofiarowania wycofać z targów, a tęp samem przez przywrócenie dawnego stosunku między poszukiwaniem a ofiarowaniem przywrócić i cenę do dawnego stanu.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

środków polega na ustanowieniu pewnych umówionych premii pieniężnych, dawanych oprócz zwykłych pensji i wiktów za każdą robotę np. od fury gnoju, od morga kosiarką ściętego, za pewną po nad normalny (umówiony) zakres wykonaną robotę w polu itp. To samo przy hodowli bydła i opasie, za pewny okres służby itp. Drugi środek byłby urządzenie wieczornie zimową porą, przyczem odbywałyby się jakieś odczyty lub pogadanki nauczające. Premie umówione miały się okazać bardzo skutecznymi w dobrach Schwarzenbergów w Czechach i na posiadłości rycerskiej (Rittergut) Merzdorf koło Riesa w Saksonii. Czy u nas byłoby możliwe podobne zaprowadzenie?

Rozmaitości.

Przebiegająca obecna pogoda wiosenna wielce jest dla rolników pożądaną — były i potrzebne lekkie deszcze, a teraz słońce tak mile ogrzewa ziemię, że cała przyroda nowem odżyła życiem, a drzewa i krzewy obsypane pięknem kwieciami. Wiadomo przeto, iż rolnicy z wielką zwykłą obawą wyglądają 12-go, 13-go i 14-go maja, jako ŚŚ. Pankracego, Serwacego i Bonifacego. Obawiają się w tych dniach zimna, a nawet mrozów, które naturalnie zniweczyłyby nadzieję niejednego rolnika. Sądzymy jednakże, iż w tym roku pod tym względem możemy być spokojni, bo choć 12-go i 13 b. m. było nieco chłodno, to o mrozach i słyhu nie było, dnia 14-go najpiękniejsza panowała pogoda, która i dotąd trwa. Oddajmy się przeto nadziei, iż będzie to wszystko z korzyścią dla rolników naszych. Przypominamy przy tej sposobności, iż wczasy przydłuższej posuchy należy także podlewać drzewa i krzaki — bo jak

człowiek spragniony, posila się wodą lub kufelkiem piwka, a zwierzę również spieszy do wody, by nią ugasić swe pragnienie — tak i drzewa i krzaki w potrzebie łakną napoju, poczem też można spodziewać się większego po nich zbioru. — Mówiąc zaś o pogodzie, dodać powinniśmy, iż z kilku już stron donoszono o tegorocznych grzmotach, przyczem pioruny stały się powodem pożarów.

W tym roku spodziewana jest obfitość chrabąszczy (Niemcy wyrażają się, iż rok obecny jest *Maikäfer-Flugjahr*). Ponieważ owad ten, jak wiadomo, wielce szkodzi drzewom a raczej liściom, przeto zwracamy na to uwagę, aby gminy już teraz przedsiębrały środki dla wyniszczenia tych żarłocznych owadów.

* **W W. Ks. Poznańskim** wynosi ogólna suma gruntów 3,027,579 hekt., z których przypada 1,626,954 hekt. na posiadłości większe, 1,400,625 hekt., na posiadłości mniejsze (włościańskie). Z większych posiadłości znajduje się 732,235 hekt. w ręku polskim, a 894,719 w ręku niemieckim. Odliczywszy atoli od tego królewskiego i własności członków domów panujących, przypadnie 732,235 hekt. w ręku polskim a 572,061 hekt. w ręku niemieckim.

* **Jarmarki na wełnę** odbędą się dnia 8 czerwca w Lignicy, 9 i 10 czerwca w Wrocławiu, 12 i 13 czerwca w Poznaniu, 13 i 14 czerwca w Toruniu, 15 czerwca w Szczecinie, 15 do 18 czerwca w Warszawie, 20 do 22 czerwca w Berlinie.

Ceny wrocławskie.

Płacono za 100 kilogramów — 2½ szefla — 80			
	ciężki marek	średni marek	lekki towar marek
Pszonica biała	21.50—20.90	19.80—19.10	18.20—17.20
" żółta	20.50—20.20	19.40—18.90	17.70—16.70
Żyto	20.20—19.90	19.40—18.90	18.60—18.20
Jęczmień	16.50—16.00	15.30—14.70	14.—13.20
Owies	15.40—15.10	14.50—14.—	13.60—13.20
Groch	20.30—19.50	19.—18.50	18.—17.—

...s pieniężny.
Za Guldena placą 1 A 73,95
Za Rubla placą 2 A 08,25

KORRESPONDENCYA REDAKCYI.

Panu Z. w B. Ziemia spadła w Niemczech w ostatnich latach o 25%, to uczyni przeszło sześć miliardów marek tanio licząc, jak tak dalej pójdzie, to listy zastawne ziemskie, (landschaftowe) będą w Paryżu i Londynie, a procenta rolnicy niemieccy tam dotąd zmuszeni będą wysłać, a zagraniczni wykupią w końcu ziemię, ażeby kapitały ratować. Radzimy pilnie śledzić tę wojnę rolników w Niemczech, bo jeżeli Austria, Polska, Rosya, dalej naśladować będą niemiecki system obdziałania ziemi, to doprowadzą tak samo jak Prusy, gdzie rocznie sprzedają na subhastację 10,000 majątków ziemskich. — *Preussens Landwirthschaftliche Verwaltung* in den Jahren 1880 i 1881 zamieszcza znakomity materiał o rolnictwie, jako referat ministerium rolnictwa pruskiego; — jednakoż najważniejsza sprawa kredytu nawankuje bardzo — a bez pieniędzy tanich, rolnictwo jak pociąg bez dodatku paliwa będzie się wlec i spóźni się. — **Sprawa kredytu dla rolnictwa jest najważniejszą**, a wobec niej wszystkie inne podrzędne odgrywają rolę. — Poruszaliśmy sprawę tę w „Postępie Rolniczym“ tylokrrotnie, gdyż pismo nasze specjalnie nią się zająć, wzięło sobie za zadanie.

Sz. Tow. „Ognisko“ w Wiedniu. „Postęp Rolniczy“ przesłać będziemy.

Panu Malczewskiemu w Jabłowie. Prosimy nie tracić ducha, ale mężnie stawać do szermierki. Odezwe zamieścimy nieco później, powinna ona jednakże mieścić w sobie warunki pozytywne, i przynajmniej ogólny zarys form na których instytucya ta ma powstać. Powinniśmy reprodukować reprodukcje w sprawie idei tak ważnej, aby społeczeństwo obeznało się bliżej z zbawieniami jej skutkami. Niech właśnie Polacy dadzą przykład Niemcom którzy sądzą, że tylko zewnętrzny porządek kraju zadowolni poddane narody, podczas gdy zasady ekonomii politycznej pozostają pod zasłoną nieroztropnych Niemców, którzy w obciążaniu podatkami właścicieli ziemskich, i bagnietach, widzą tylko zbawienie narodu i kraju.

XVIII ZGROMADZENIE

Centr. Tow. Gosp. dla Górnego Szląska odbędzie się w dniu 5 czerwca o godzinie 4 po południu, na sali p. Fischera w Strzelnicy.

Porządek dzienny:

- 1) Kwestya wystawy koni i bydła w Bytomiu odbyć się mająca w miesiącu czerwcu.
- 2) O administracji ekonomicznej ministerium w Berlinie, wobec stosunków rolniczych górnośląskich i jak to Niemcy dbają o górnoślązaków i podniesienie rolnictwa krajowego?!
- 3) Czy należałoby przez Centr. Tow. Gosp. wysłać petycję w sprawie podatków gruntowych.
- 4) Wpisanie nowych członków.

O liczny udział uprasza uprzejmie

ZARZĄD.

PREZES Centralnego Towarzystwa Gospodarczego dla Górnego Szląska w Bytomiu,

podaje do wiadomości członkom Towarzystwa, że w myśl § 8 ustaw, na posiedzeniu Centr. Towarzystwa Gospodarczego dnia 5 czerwca rb. odbyć się mającym, z powodu jakkolwiek nie kończącej się trzechletniej kadencji, nastąpi wybór **kasyera**.

Bytom, 21 maja 1881 r.

Stanisław Przynicznyński.

Baczność!

Dla większej wygody, założyłem

skład towarów kolonialnych

na Przędensiu w domu p. Grzegorza Białasa. Dla tege zapraszam wszystkich Szanownych Wiarusów z Chorzowa i okolicy. o liczne mnie odwiedzenie.

Chorzów.

JAN PAUL.

Baczność!

Jedynie prawdziwe, jeżeli na etykiecie wydrukowana jest znak ochronny.

(Nie kaszlej.)

Ekstrakt słodowy i karmelki

nader smaczny środek leczniczy **L.H. Pietscha**

w Wrocławiu*)

fabryka i farm. laboratorium

Zaszczytne pismo

Jego Książęco - biskupi

Mości

Najprzewielebniejszego

Księcia - Biskupa

Wrocławskiego

p. Dr. Henryka Förster

Pralat domowy Jego Świątobliwości i asystent tronu, kawaler wysokich i najwyższych orderów.

Każdego wieczora zażywam od dawna Pańskiego wybornego ekstraktu słodowego wraz z herbata; dla szyi, piersi i strawienia znalazłem w nim wielce wzmacniającą i zbawienną skuteczność. Szczerze dziękuję Wam, z tym zapewnieniem, iż skoro spotrzebuję drugą łaskawą przesyłkę na nową o parę flaszek prosić nie omieszkać.

Zamek Johannesberg 11/5 1880

WParu uniżony

Henryk

Książę-Biskup Wrocławski. Oprócz listnych pism z uznaniem, posiadamy także urzędowe

pismo dziękczynne głównego Zarządu Towarzystwa

Czerwonego krzyża.

*) Do nabycia, Ekstrakt flaszka 5,50 M., 1 75 M. i 1 M. Karmelki paczka po 50 i 30 fen w **Bytomiu**; w aptece pana **Wisłogł** w Rynku.

Dla koła famijnego!

Nowy bilard stołowy bardzo zadziwiający

rozsyła franco po cenach 12 marek.

Ferdinand Altmacher.

BERLIN, O. Pallisaden Strasse 70.

Zniżenie ceny dla przedpłacicieli

„Gazety Górnośląskiej.“

1) **Żywoty ŚŚ. Patronów Narodu Polskiego**, 40 żywotów i 25 obrazków, 208 str. Cena 1 marek; zniżona dla przedpłacicieli „Gazety“ 50 fen. 2) **Jajka Wielkanocne**. Powieść, cena 30 fen. 3) **Historja o złotokrydłym rycerzu**, o porwanej dziewczynie z drogim klejnotem i o złotym zamku. Opowiadanie Ignacy Danielewski. Cena 25 fen. 4) **Proroctwo** starego pustelnika z gór Karpackich, 30 fen. Kto razem te dziełka nabywa, płaci tylko 1 m., zamiast 1 m. 50 fen. Kto zatem nadeśle 10 znaczków pocztowych po 10 fen. w liście, odbierze powyższe dziełka franko.

Poznań (Posen.)

J. Chociszewski.

Na Boże Ciało

polecamy wszystkim posiadicielom kaplic, nasz **wielki wybór obrazów religijnych w złocistych ramach**. Ażeby natwić kupno obrazów większych (na oktarze), odstępujemy takowe też w **ratrach miesięcznych**. Zamówienia upraszamy uskutecznić jak najprędzej, ponieważ czas do uroczystości tej już krótki, a w takim razie za dostawę obrazów na czas oznaczony, nie mogliśmy dać gwarancji.

Bytom (Beuthen O.-S.)

Bracia Lubeccy.

Polnische Schule der Stadt Langenluba.

Getrennte Abteilungen für Bau- und Maschinen-Techniker, Baugewerke, Weber- u. Mühlenbau-Meister. Das Wintersemester 1880/81 beginnt am 2. Nov. Der letzten Termin ist am 2. Oct. Weitere Auskunft erteilt: Jentzen, 7. Dec.